CEFOS

CENTRUM FÖR FORSKNING OM OFFENTLIG SEKTOR

Privatisering - en modern global process

Kerstin Grundén

ARBETSRAPPORT 7
1995

CEFOS
Göteborgs universitet

Innehåll

Förord

Inledning 5

DEL 1.
PRIVATISERING - EN KUNSKAPSSOCIOLOGISK TOLKNINGSRAM

Introduktion 7

Privatisering - en begreppsdiskussion 8
Privatisering och marknaden 11
Initiering av privatiseringsprocessen 12
Vem vill privatisera? 13
Ägande och kontroll 16
Kritik av välfärdsstaten 17
Vetenskapliga kontroverser 17

DEL 2.
PRIVATISERING - EN MODERN GLOBAL PROCESS

Introduktion 19

Viktiga samhällsförnödenheter privatiseras 20

Konsekvenser av privatisering 23

Alternativ till privatisering 24

Privatisering i några OECD-länder 26
Danmark 29
England 30
Frankrike 33
Norge 34
Nya Zeeland 34
Sverige 35
U S A 36

Västtyskland 37

Privatisering i östländerna 38

Privatisering utvecklingsländerna 40
Brasilien 40
Karibien 41

Avslutande reflektioner 43

Källor 44

Diagram- och tabellförteckning

Diagram 1	Olika privatiseringsalternativ	8
Diagram 2	Utvecklingsländer med privatiseringsprogram	40
Tabell 1	Privatiseringsgrad i några europeiska länder	26
Tabell 2	Antal länder som rapporterar speciella reforminitiativ för den offentliga sektorn	27
Tabell 3	Fördelning av 'public sector management reform' fördelat på huvudområden	28

Förord

Privatisering - en modern global process är det sjunde numret i CEFOS arbetsrapportserie och en delrapportering från projektet 'Nedskärningar, privatisering, omorganisation? Den offentliga sektorn i OECD-länderna med tonvikt på de senaste tio årens förändringar.' Projektet leds av docent Mats Dahlkvist, professor Bengt Furåker och fil dr Kerstin Grundén och har som huvudsyfte att beskriva och jämföra den offentliga sektorn i OECD-länderna i ett makroperspektiv.

Ur ett kunskapssociologiskt perspektiv försöker författaren problematisera och analysera själva privatiseringsbegreppet, synliggöra kopplingar mellan idéer om privatisering och deras sociala förankring samt besvara frågan i vilka grupperingar privatisering förordas och varför.

Göteborg i september 1995

Lars Strömberg
Föreståndare, CEFOS

Inledning

Industriproduktionens tillväxt kulminerade i de flesta industrinationer under 1980-talet. Det ekonomiska överskott som denna tillväxt genererat möjliggjorde uppbyggnaden av en expanderande välfärdsstat i många industriländer.

Den ständigt pågående rationaliseringen av produktionsprocessen gav konkurrensfördelar, så länge efterfrågan på varor var hög. Rationalisering t.ex. i form av taylorism, arbetsdelning samt datorisering ledde till en högre produktionstakt. En centralstyrd planering av varuproduktionen var effektiv så länge efterfrågan var hög och förutsedd. Utvecklingen av informationsteknologin möjliggjorde en stark decentralisering och ökad grad av flexibilitet och kundanpassning. Produkterna kunde göras mer varierade samtidigt som det blev vanligt att kombinera varor och tjänster. Man strävade efter kundanpassning vilket ökade försäljningsmöjligheterna.

Ökad produktivitet och lönsamhet bidrog till en utveckling och expansion av transnationella bolag vilket bl.a. medförde ett ökat transnationellt valutaflöde. Nationalstaternas suveränitet överskreds på detta vis. Snabba valutaspekulationer mellan länderna orsakade oberäkneliga räntefluktuationer. En del ansvar som tidigare åvilade nationalstaten fördes således till marknaden och privata företag.

Den rationalisering av arbetskraften som resulterade i arbetslöshet bidrog emellertid även till en minskad köpkraft. En stigande arbetslöshet medförde dessutom ökade samhällskostnader samt minskade skatteintäkter. En blomstrande högkonjunktur vändes på några år till en djupnande lågkonjunktur och depression. Den offentliga sektorns omfattning och innehåll blev alltmer ifrågasatt och kritiserad. En legitimitetskris var ett faktum. Lösenordet blev: 'privatisera'. Genom en privatisering skulle den offentliga sektorns omfattning bantas. Privatiseringen kunde gälla såväl varu- som tjänsteproduktion. De funktioner som överfördes till den privata sektorn förutsattes där utföras effektivare och mer lönsamt. Ett marknadstänkande svepte in över den offentliga sektorn och tog sig uttryck i t.ex. ökad konkurrens, nya ledningsteorier samt interna köp- och säljsystem.

De nya idéerna och de nya lösningarna präglades mer av ideologiska förtecken än av analys och faktiska kunskaper om effekter och konsekvenser av t.ex. privatisering. Pendeln slog snabbt över från en stabil uppbyggnad av välfärdsstaten till en tro på marknadslösningar som recept för ett ekonomiskt tillfrisknande.

Privatiseringsdebatten är till en del en debatt om statens roll och gränsen mellan offentligt och privat. Denna debatt har bl.a. sina rötter i debatten om likhet och frihet där olika ståndpunkter kan leda till olika politiska ställningstaganden och partisympatier. Privatiseringsdebatten är även en debatt där individualism ställs mot kollektivism.

I syfte att finna mer nyanserade analyser och åtgärder måste vi gå bakom slagordsargumenten och försöka förstå det underliggande sociala spelet där kunskap formeras och manifesteras. Att synliggöra och kritiskt granska den sociala basen för kunskapsgenereringen i privatiseringsdebatten kan bidraga till att vi inte tar den ena eller andra lösningen alltför given utan till att debatten blir mer nyanserad.

Det är också viktigt att försöka få kunskap om nationella och globala karakteristika för faktiska privatiseringsåtgärder, för att bättre förstå fenomenet. Då kapitalet internationaliseras utmanas de nationella maktstrukturerna. Utvecklingen av transnationella företag är här av stor betydelse. De områden som privatiseras till sådana bolag är ofta svåra att behålla kontrollen över för nationer. Reich (1994) menar att de nationella ekonomierna kommer att försvinna i den form de har idag, inom en nära framtid. Det kommer, enligt honom, varken att finnas nationella produkter, teknologier, företag eller industrier. Dessa rör sig istället obehindrat över nationsgränserna och skapar nya globala strukturer.

Enskilda privatiseringsåtgärder i olika länder bildar mönster som vi bör uppmärksamma inför ställningstaganden till ytterligare privatiseringar och förändringar av välfärdsstaten.

Denna uppsats har två delsyften: det ena är att problematisera och analysera själva privatiseringsbegreppet och hur det används i den politiska och vetenskapliga debatten. Intresset är här främst kunskapssociologiskt. Privatiseringsbegreppet används och tolkas på olika vis beroende på t.ex. ideologisk och partipolitisk tillhörighet. I denna uppsats (framförallt i den första delen) söker jag synliggöra denna koppling. Uppsatsens andra delsyfte är att ge en översiktlig bild av privatiseringsprocessen som en modern global process. 'Hela världen' privatiserar (Carlsson, 1988). Den tidigare utvecklingstendensen med en expanderande offentlig sektor är bruten.[1] Alltmer förlitar sig världens stater på en privat sektor som garant för välfärd och produktion av viktiga samhällsförnödenheter och tjänster.

Uppsatsens första delsyfte redovisas huvudsakligen i del ett "Privatisering - en kunskapssociologisk tolkningsram", medan uppsatsens andra delsyfte främst återfinns i del två "Privatiseringsprocessen - en modern global process". Delsyftenas delvis överlappande karaktär återspeglas i redovisningen.

Materialet till uppsatsen bygger huvudsakligen på litteraturstudier. En sökning i databasen 'Artikel-sök' som innehåller svenska artiklar i tidningar och tidskrifter från 1979 gav cirka 1.000 referenser på sökordet 'privatisering'. En sökning i databasen PAIS (Public affairs information service) som innehåller referenser från 1972 gav ytterligare 1.000 träffar på nämnda sökord.

---

[1] Se t.ex. Grundén (1995) för en beskrivning av den offentliga sysselsättningens utveckling i några OECD-länder.

DEL 1.
PRIVATISERING - EN KUNSKAPS-SOCIOLOGISK TOLKNINGSRAM

Introduktion

Enligt ett kunskapssociologiskt perspektiv är vår verklighet en social konstruktion. Vår kunskap om verkligheten är socialt konstruerad.[2] Kunskapssociologin analyserar de processer genom vilket detta sker, d.v.s. förhållandet mellan tankar, idéer och ideologier och deras sociala sammanhang. I denna uppsats inledande del försöker jag synliggöra kopplingar mellan idéer om privatisering och deras sociala förankring. I vilka grupperingar förordas t.ex. privatiseringar (och varför).

Uppsatsens första del inleds med några begreppsutredande avsnitt om privatisering.

[2] För en introduktion till kunskapssociologin se t.ex. Berger & Luckman (1979).

Privatisering - en begreppsdiskussion

Begreppet privatisering har blivit en slags etikett på den omstrukturering som den offentliga sektorn blivit föremål för de senaste åren. Begreppet har lanserats och framförts på ett nästan slagordsmässigt vis. Försöken till en precisering av begreppet är åtskilliga. De mest allmänna definitionerna är t.ex.:

> "Privatisering vil si at noe som er offentlig gjöres privat".
> (Bogen & Langeland, 1988, s 7)

eller

> "any privatisation proposal involves the rolling back of activities of the state" (Le Grand & Robinson, 1983, s 3)

I den allmänna debatten framstår överföringen av offentligt till privat oftast som en förändring av själva huvudmannaskapet. Att det existerar många blandformer av offentligt och privat illustreras dock med all tydlighet av följande uppdelning (Lundqvist, L.J., 1991, s 213, förf. red.):

Diagram 1 Olika privatiseringsalternativ

Aktivitet	**Huvudmannaskap**			
Reglering	Offentlig		Privat	
Finansiering	Offentlig	Privat	Offentlig	Privat
Produktion	Off./ Priv.	Off./Priv.	Off./Priv.	Off./Priv.

En liknande indelningsgrund finner vi hos Donahue (1992). Den teoretiskt inriktade litteraturen renodlar ofta begreppsparet offentligt - privat i två motsatta idealtypskonstruktioner, påpekar Le Grand & Robinson (1983, s 15). I verkligheten samexisterar emellertid en mängd blandformer av offentligt/privata organisationsstrukturer. Det erfordras ytterligare studier av sådana enskilda fall för att vi ska få en ökad kunskap och förståelse för dessa (ibid.). Idag råder en brist på sådana studier. Internationellt komparativa studier av olika nationella profiler kan också bidra till ett sådant kunskapsuppbyggande.

Privatisering kan tolkas som ett maktförhållande (Beckman & Norrving):

> "Privatiseringen blir också ett uttryck för ändrade maktförhållanden i ett blandekonomiskt samhälle vad gäller relationerna mellan offentliga och privata aktörer." (ibid, s 177)

Martin (1993) definierar privatisering mer i termer av förändringar i statens roll, ansvar, skyldigheter och auktoritet än enbart i termer av ett förändrat ägarskap. Han beskriver privatiseringen som ett globalt fenomen där den nationella statens suveränitet minskar på bekostnad av ett inflytande av marknaden och privata företag.

Hos Barnekov, Boyle & Rich (1989, s 4) finner vi en positivt värdeladdad uttolkning av privatiseringsbegreppet som 'maximering av effektivitet'. Vi kan också finna motsatta tolkningar som t.ex. hos Le Grand & Robinson, (1983):

> "Privatization of the social services is likely to enlarge inequalities in the distribution of resourses, reduce the efficiency of public services and widen social divisions". (Ibid. s 34)

I litteraturen är det vanligt med en genomgående värdebaserad inställning till privatisering. Man presenterar argument och empiriska resultat som belägger den normativa grundinställningen, vilken mer eller mindre tydligt deklareras. Privatiseringsbegreppet blir då ett slags täckmantel för legitimiteten i att framföra ett ideologiskt budskap.

Några varianter på privatisering är:

Direkt utförsäljning av statliga bolag - Den vanligaste formen av privatisering är helt enkelt att huvudmannaskapet övertas av ett privat bolag från ett tidigare statligt.[3] I de fall staten vill behålla ett visst inflytande kan detta regleras genom t.ex. *en gyllene aktie.* Staten får på så vis ett slags veto. Villkor för privatiseringen kan skrivas in i bolagsordningen som är förknippade med denna gyllene aktie. Den gyllene aktien kan kompletteras t.ex. med statlig styrelserepresentation.

Utbudsprivatisering - Licensiering av offentliga uppgifter till det privata näringslivet.

Brukarbetalning - Betalning sker av brukaren vid direkt konsumtion av tjänst. Denna finansieringsform kan få fördelningspolitiska effekter beroende på om brukarna huvudsakligen är låg- eller höginkomsttagare. Några vanliga tillämpningsområden är t.ex. motorvägar, tennisbanor, sophämtning.

Servicecheckar (vouchers) - Behöriga mottagare av en viss service erhåller s.k servicecheckar (vouchers) som kan användas för köp av tjänst antingen från den offentliga eller den privata sektorn. Lösningen antas befrämja konkurrens och reducera kostnader samt ge ökad kvalitet.

---

[3] I denna skrift är det huvudsakligen denna definition som används om ej annat anges.

Direkt inkomstöverföring - Inkomstöverföring kan göras direkt t.e.x till resurssvaga grupper

Privata entreprenörer - Myndigheten förblir huvudman och reglerar produktionen. Verksamheten är skattefinansierad. En konsekvens av anlitande av privata entreprenörer är att konkurrensen mellan entreprenörerna kan öka. Vanliga tillämpningsområden är t.ex. sophämtning, gaturenhållning och parkarbete.

Franchising - Till entreprenader kan även brukaravgifter knytas och man brukar då tala om s.k. franchising. Brukarvgifterna tillfaller då entreprenören, men den offentliga myndigheten behåller en kontroll över verksamheten. Denna form har tillämpats t.ex. vid telefontjänster, el, gas, m.m.

Avreglering - Fri etableringsrätt. Ett vanligt tillämpningsområde är t.ex. taxi.

Avveckling - Avveckling är en form av privatisering där det offentliga drar sig ur verksamheten helt och hållet och lämnar över till privat företagsamhet eller till familj och ideella organisationer att utföra uppgifterna. I stället för den enkla distinktionen mellan offentligt och privat har åtskilliga försök gjorts till ytterligare uppdelningar. OECD för t.ex. (i sitt ILE-program 'Initiatives Locales d'Empois') fram begreppet 'den tredje sektorn', den som organiseras med frivilligt arbete t.ex. i hemmet eller i ideella organisationer.

Salonen-Soulié (1991) skiljer mellan det privata, det offentliga och marknaden.

Privatisering och marknadstänkande

Begreppet privatisering kan i en vidare bemärkelse definieras som ett marknadstänkande. Nya ledningsstrategier är ofta influerade av ett sådant marknadstänkande. Ökad betoning av konkurrens och t.ex. interna köp- och säljsystem är också exempel på ett marknadstänkande som skulle kunna definieras som privatisering. Man kan hävda att det inom den offentliga sektorn sker en privatisering i den mån som ett sådant marknadstänkande och marknadsåtgärder får gehör. Idéer som tidigare varit förknippade med den privata sektorn används nu även inom den offentliga.

Privatisering och marknaden

Dohahue (1992) försöker (som många andra) reda ut i vilka fall det är fördelar med att privatisera och motsatsen. En central tes i hans bok är dock att det inte är privatiseringen i sig som ger effektivitet utan närvaron av konkurrens.

Brunsson och Hägg (1992) utvecklar ett liknande resonemang. Våra föreställningar om den s.k. marknaden stämmer dåligt med marknadens faktiska praktik. Marknaden uppfattas ofta antingen som opersonlig och utslätad - alla antas ha samma makt - eller också som en extrem hierarki med resursslöseri och maktkoncentration. Brunsson och Hägg hävdar att marknadens praktik inte enbart utmärks av konkurrens utan även av samverkan. De hävdar t.o.m. att samverkan mer präglar marknadens praktik än konkurrens. Lindholm (1994) visar i sin avhandling exempel på sådan samverkan. Hon har studerat s.k. företagsavknoppningar och konstaterar att det är vanligare med informellt samarbete än konkurrens efter företagsavknoppning.

Marknaden kan betraktas som en institution på liknande vis som andra institutioner t.ex. företaget, skolan eller familjen. I sociologiska termer definieras en institution som en social konstruktion (Berger & Luckman, 1979), d.v.s. skapade av människor i olika kulturer och tider. Beteendet på marknaden styrs i hög grad av oskrivna regler (i form av t.ex. social kontroll), en sorts kulturmönster som kan variera i tid och rum. Dessa kulturmönster påverkas av och påverkar även övriga institutioner.

Marknaden påverkas också av våra idéer om marknaden. I vår tid har de en stark koppling till vetenskapliga idéer. Idealet är marknaden med perfekt konkurrens. Köparen antas ha fullständig information om utbud av varor och priser. Producenten antas också ha fullständig information om marknaden. Båda antas sträva efter att optimera sin egennytta. Priset på varan styr helt utbud och efterfrågan enligt denna idealmodell.

Brunsson & Hägg hävdar emellertid att idealmodellen av marknaden kastar slöjor över marknadens praktik. Marknadens praktik skiljer sig avsevärt från marknadens idealmodell. Empiriska studier visar att praktiken kännetecknas av stabila och långvariga relationer mellan aktörerna. Aktörerna är ofta starkt beroende av varandra och anpassar sig till varandra. Relationerna grundas på ett ömsesidigt förtroende och bryts ogärna. Samverkan präglar marknaden mer än konkurrens. Ett exempel som belyser maktförhållandena på den s.k. 'fria marknaden' är att den verkliga räntan på utlandslån i praktiken var ca 4 gånger högre för utvecklingsländerna jämfört med industriländerna under 1980-talet (Martin, 1993, s. 35).

Den moderna marknaden har utvecklat subtila former för samverkan. Här är det enskilda traditionella byråkratiska storföretaget snarare ett undantag. De lönsammaste företagen är på väg att omvandlas till 'företagsnät', hävdar Reich (1994, s 89). Deras varumärken etiketterar varor och tjänster medan de flesta använda resurser som råmaterial, byggnader, personal, kompetens osv. bygger på samverkan mellan olika grupperingar som underleverantörer, spin-off-företag, licenstagare, återförsäljare m.m. Här finns ett centrum som utövar viss strategisk planering, medan olika knutpunkter i nätet agerar med stor självständighet. Företasgränserna suddas på så vis ut. Detta gäller även samverkan

mellan privata och offentliga institutioner. När nätverk spänner över olika länder kan det bli omöjligt att avgöra nationstillhörighet för de producerade varorna och tjänsterna.

Det verkar finnas en slags 'tyst acceptans' för samverkan som innebär en begränsning av konkurrenssituationen i många länder. En sådan samverkan kan vara svår att få insyn i och att kontrollera. Konkurrenssituationen i det amerikanska samhället under 1950-talet kännetecknades t.ex. av Reich (1994) på följande vis:

> "Tysta prisöverenskommelser mellan de största företagen i varje bransch (eller "oligopolisk samordning"...) skulle bli ett accepterat inslag i den privata sektorns planering för storproduktion" (ibid., s. 57).

Såväl inrikes- som utrikespolitik kom att ställas i storföretagens tjänst, hävdar Reich.

Aktörerna på marknaden kan ses som positioner av nätverksstrukturer. Producenterna är mer organiserade än konsumenterna. Idéerna om fördelarna med privatisering bygger på idealmodellen för marknaden med en perfekt konkurrens som automatiskt leder till effektivitet. Marknadens praktik karakteriseras mer av exklusiva förtroenderelationer som är olika i tid och rum. Att alla konsekvensutredningar av privatisering ofta leder till motstridiga resultat kan förklaras med en bristande förståelse för marknadens praktik. Det är omöjligt att generalisera effekterna av en företeelse som kan uppvisa otaliga variationsmöjligheter. En privat lösning kan uppvisa lika stor brist på konkurrens som en offentlig. Omvänt går det att skapa konkurrens även i offentliga system. För att nyansera debatten om privatisering är det nödvändigt att belysa marknadsidéernas skugga över praktiken.

Initiering av privatiseringsprocessen

Initieringen av privatiseringsvågen förknippas ofta med Reagan-administrationen i USA. Donahue (1992) pekar t.ex. på den lag som instiftades 1982 i USA i vilken den federala regeringen skulle överlämna det största ansvaret för arbetsmarknaden till den privata sektorn. Enligt den nya lagen JTPA (Job Training Partnership) skulle den privata sektorn vara kraftigt involverad i att konstruera och genomföra utbildningsprogram för arbetsmarknaden. Regeringens roll inskränktes till att samarbeta med den privata sektorn.

Privatiseringen i USA och i Storbrittannien har många paralleller vilket t.ex. Barnekov, Boule och Rich (1989) betonar. Den viktigaste anledningen till initieringen av privatiseringen var den industriella nedgången (ibid, s 5).

> "This required a rapid transition from an industrial to a post-industrial society: a general realignment of institutional and technological infrastructure away from the intense focus on industrial manufacturing and towards a new and more globally competitive *service-oriented economy*". (ibid, s 5), (förf. kursiv).

Enligt Barnekov et. al. var det alltså inte problem med en stor, ineffektiv offentlig sektor i sig som var avgörande för de stora satsningarna på privatisering utan minskad industriell avkastning.

Vem vill privatisera?

Debatten om privatisering utmärks mer av ideologiska övertoner än om faktiska kunskaper om för- och nackdelar. Kunskaperna är ofta begränsade till enskilda fall som är svåra att generalisera. Om vi översätter debatten till en politisk agenda, så finner vi de flesta motståndare bland socialister och fackföreningsrörelse (se t.ex. Whitfield, 1992) och de flesta förespråkare bland högerliberaler. Mellan ytterligheterna finner vi den mest nyanserade debatten, där man försöker finna blandformer och mer beakta särskilda omständigheter i enskilda situationer.[4]

Några starka *pådrivande krafter* i privatiseringsprocessen är

1) Världsbanken och IMF:s finansiella och ekonomiska bistånd

2) USA

3) Förenta Nationerna

4) Development banks

5) OECD och EU

6) Finansiella insitut

7) Den s.k. neo-liberala alliansen

Världsbanken och IMF

Både världsbanken och IMF tillhör de s.k. Bretton Woods institutionerna.[5] Dessa institutioner bildades i staden med samma namn i USA 1944.[6] Över 700 delegater från 44 länder deltog. Världsbankens huvudsäte är numera stationerat till Washington. USA har aktiemajoriteten i banken.

Världsbanken och IMF (samt USAID) är de största organisationerna i världen som tillhandahåller lån och teknisk assistans i samband med privatisering (Financial World, 1993). Världsbankens och IMF:s långivning till de s.k. utveck-

[4] Se Whietfield (1992), s 285.
[5] Hit brukar även GATT (General Agreements on Tariffs and Trade) inräknas.
[6] FN bildades som bekant 1945.

lingsländerna har under 1980-talet starkt kopplats till villkor om privatisering och avreglering. 1980 introducerade t.ex. världsbanken s.k. 'Structural Adjustment Loans' (SALs) som knöts till villkor om privatisering. Senare infördes s.k. 'Sector Adjustment Loans' (SECALs). Man erbjuder även 'Public Enterprise Rationalisation Loans' (PELs). Både Världsbanken och IMF är engagerade i program som är knutna till långivningen. Dessa program rör politiken i mottagarlandet beträffande frågor som privatisering, offentliga utgifter, industri- och handelspolitik m.m.[7]

1986 organiserade Världsbanken en speciell avdelning för frågor som rörde omstrukturering och privatisering av offentliga bolag. En ny filial 'Multilateral Investment Guarantee Agency' (MIGA) skapades av världsbanken 1988. MIGA:s uppgift är att försäkra utländska investeringar mot s.k. 'icke-kommersiella risker' i mottagarländerna av lån. Dessutom engagerades MIGA i privatiseringsprogram.

1988 bildade Världsbanken 'Private Sector Development Review Group' (PSDRG) vars uppgift var att främja den privata sektorn.[8] PSDRG rekommenderade en strategi inför 90-taet som bl.a. innehöll en fortsatt satsning på åtgärder som främjar privatisering.

Världsbanken uppskattar själv spridningen av privatiseringen på följande vis:

> "Privatization is widespread and accelerating. More than 80 countries have launched ambitious efforts to privatize their state-owned enterprises. Since 1980, more than 2.000 state-owned enterprises have been privatized in developing countries, 6800 worldwide". (World Bank, 1992, s iii).

USA

USA:s Agency for International Development (USAID) verkar bl.a. för en ökad privatisering.[9][10] USAID's understödjande av privatisering har utökats från ren tillverkningsindustri mot serviceområden som hälsa och utbildning. Speciella satsningar görs även på transport och telekommunikationsområdena. Världsbankens inriktning under nittiottalet kan uttryckas på följande vis:

> "...in "scaling down" entitlements, the state schould concentrate on basic services such as primary education and community health services, rather than secondary and tertiary education or hospitals", (Martin, 1993, s. 79).

---

[7] Se avsnitt 2.7.1. om Karibien för en beskrivning av villkor förknippade med långivning från IMF.

[8] Hos Martin (1993, s72) finner vi en tankeväckande och provocerande rubrik på kapitel 7: "World Bank or World State".

[9] Se även avsnitt 2.7.1. om Karibien för en beskrivning av villkor förknippade med gåvor fron USAID.

[10] Martin (1993, s 58) hävdar t. om. att USAID har en ledande ställning när det gäller att sprida privatiseringen över världen.

1981 bildade man 'Bureau for Private Enterprise' och 1985 skapade man ett center för privatisering (CFP) som bistår ett trettiotal länder med råd och assistans. CFP innefattar sex olika konsultbyråer.

CFP beskrivs som

> "...the chief legace of the Reagan Administration to the foreign economic assistance program of the United States". (Martin, (1993, s. 58)

Adam Smith Institute anordnar en årlig internationell konferens på temat privatisering.

Förenta nationerna

Förenta nationerna är bl.a. engagerade i att påverka länderna i östeuropa mot en ökad privatisering. Man ger bl.a. ut skrifter där man propagerar för privatisering samt ger detaljerade råd i hur man går tillväga vid privatisering. Följande citat ur en sådan skrift belyser inriktningen:

> "The ultimate objective of the governments of eastern Europe in undertaking privatization is to create a market economy.
>
> In undertaking privatization government additionally are seeking:
> - the reduction of the power of the state in exercising control and influence over enterprises;
> - the creation of a class of managers who will run enterprises as commercial businesses. ...". (United Nations, 1992, s 2)

Den s.k. neo-liberala alliansen

Den s.k. neo-liberala alliansen (se t.ex. Martin, 1993) innefattar åtskilliga förespråkare för privatisering. De delar uppfattningen om den privata marknadens överlägsenhet när det gäller att lösa frågor som för ekonomisk och social utveckling. Det statliga inflytandet bör enligt denna syn minimeras. Förespråkare för neo-liberalismen är ofta s.k. experter inom ekonomi, juridik, banker och företagsledningar. Den viktigaste frågan för neo-liberalisterna är inte *varför* vi skall privatisera utan *hur* vi utför detta på bästa sätt.

Uppkomsten av neo-liberalismen brukar förknippas med universitetet i Chicago dit bl.a. Friedrich Hayek och Milton Friedman var knutna. Sedan 1980-talet har dessa utövat ett stort inflytande på USA:s 'public policy' (Martin, 1993, s 45). Pinochet-regimen i Chile efter 1973 installerade t.e.x. några ekonomer som utbildats i Friedmans anda de s.k. 'Chicago-boys'.

Thatcher var dessutom mycket influerad av Hayek. Neo-liberalismens idéer uttolkas av Thatcher som en slags fundamentalistisk individualism där 'det so-

cialas' existens helt enkelt förnekas. Allt beteende förklaras som individuellt och utan sociala samband. Den fria marknadsekonomin betraktas som överlägsen när det gäller att bidraga till ekonomisk effektivitet och till individens frihet.

Återhållande krafter i privatiseringsdebatten är (grovt skisserat) t.ex.

- Fackföreningar
- Vänster- och miljörörelser[11]

I första hand är det fackföreningar i England som kritiserar privatiseringen och försöker finna alternativ. Det har bedrivits en hårdhänt privatisering i England vilket är en förklaring till de starka reaktionerna från den brittiska fackföreningen. Svensk fackföreningsrörelse har hittills förhållit sig mer passiv. En rundringning till Statstjänstemannaförbundet[12], TCO och LO med förfrågan om skriftligt material som behandlar privatisering gav negativt resultat. Endast vid SIF har man gett ut en kortfattad skrift som behandlar privatisering; "Privatisering av statliga företag - Vad klubben bör tänka på vid privatisering av statliga industriföretag".

Ägande och kontroll

De flesta OECD-länder har utvecklat program för privatisering. Den ökade privatiseringen ger större möjligheter till utländska kapitalplaceringar för kapitalägare. Andelen aktiebolag med enbart en nationell ägarstruktur har minskat.

Det kan finnas risker för ökad exploatering av nationella råvaror och andra nationella tillgångar då det faktiska ägandet av bolagen ligger utanför landets gränser och enbart syftar till kapitalförräntning. Transnationella bolag har dessutom stora möjligheter att flytta bolagsinterna kapital via bokföringstransaktioner mellan olika länder. På världsmarknaden omsätts mer än 300 billioner dollar per dag, enligt en uppskattning av UNDP (1992, s 74).

70% av världshandeln beräknas kontrolleras av ca 500 bolag huvudsakligen ledda från Nordamerika, Västeuropa och Japan, hävdar Martin (1993, s. 30). Den nationella kontrollen minskar över det privata näringslivet. Det blir svårare att påverka den inhemska ekonomiska utvecklingen och arbetslösheten med ett ökat beroende av utländska kapitalintressen och transnationella bolag.

Förespråkarna för privatisering knyter ibland an till en argumentering där individens möjligheter till ökat aktieägande lyfts fram som ökade möjligheter till individuell påverkan och sparande (en sorts populärkapitalism). Man vill underbygga ett engagemang hos de anställda som baseras på ett ägande av aktier i den egna verksamheten. Detta har t.ex. varit ett kännetecken för den brittiska privatiseringsstrategin. Man kan se denna argumentering som en del av de numera vanliga ledningsstrategierna som t.ex. kvalitetscirklar, ökad decent-

[11] Kvinnorörelser?
[12] Rundringningen utfördes i november 1994.

ralisering och grupparbete, där den anställdes engagemang förväntas leda till bättre produktivitet och kvalitet. Dessa ledningsstrategier kritiseras bl.a. från fackliga organisationer för de manipulativa dragen (se t.ex. Whitfield, 1992).

Kritik av välfärdsstaten

Den nya högerns propagering för en ökad privatisering tar ofta avstamp i en kritik av den offentliga sektorn. Välfärdsstaten antas skapa en grund för ineffektivitet genom att t.ex. slösa med resurser. Kritiker anklagar även välfärdsstaten för att påverka den ekonomiska utvecklingen negativt genom att skapa otillräcklig motivation för arbete och sparande (Le Grand & Robinson, 1983).

Ofta tas en antagen frånvaro av konkurrens som intäkt för en brist på effektivitet. En svårighet när det gäller att mäta effektivitet inom den offentliga sektorns tjänsteproduktion ligger i att formulera operationaliserbara mål. Målstrukturerna är ofta mycket komplexa. Det är dessutom svårt att överföra kvalitativa mål till kvantitativa begrepp. Ett ofta nämnt exempel som antyder svårigheterna är t.ex. frågan om antal läkarbesök skall användas som (del-)mål för sjukvårdens effektivitet. Härom råder delade meningar. Argument finns för att både högre och lägre frekvens av antal läkarbesök skulle kunna säga något om effektiviteten. Rombach (1991) är mycket kritisk mot användning av målstyrning för den offentliga sektorn och hävdar att det här är dömt att misslyckas att försöka tillämpa denna ledningsfilosofi.

En teori som ofta används som grund för kritik är den s.k. public choice-teorin som utvecklats utifrån arbeten av James Buchanan, Anthony Downs och Gordon Tullock samt skrifter som associeras med Institute of Economic Affairs (Le Grand & Robinson, 1983, s 7). Enligt denna teori drivs politiker och byråkrater av ett egenintresse, på liknande vis som konsumenter och företagare. På så vis kan representanter för den offentliga sektorn betraktas som 'fångar i sitt eget system.

Vetenskapliga kontroverser

Ett stort budgetunderskott för de offentliga finanserna tas vanligtvis som utgångspunkt för debatten om en effektivisering av den offentliga sektorn. Det föreligger dock flera s.k. vetenskapliga kontroverser om bakgrunden till det stora budgetunderskottet. Vanliga förklaringar från den nya högern är att 'vi levt över våra tillgångar' och att 'den offentliga sektorn kostar för mycket'. Israel (1993) hävdar dock att budgetunderskottet till stor del är förorsakad av den s.k. Feldska skattereformen 1990. Han menar att skattereformen inte finansierades fullt ut och att de dynamiska effekterna dessutom uteblev.

Andra kontroverser är uppfattningen om den offentliga sektorns egentliga storlek. Om t.ex. transfereringar inkluderas i den offentliga sektorns andel av

BNP så blir andelen betydligt större än om de exkluderas. Olika beräkningar används för olika syften. Den offentliga sektorn bidrag till BNP är en ytterligare källa till kontrovers.

Det föreligger även en kontrovers om den offentliga sektorn skall uppfattas som 'närande' eller 'tärande', begrepp som Bo Södersten introducerade i några uppmärksammade och kontroversiella artiklar i DN våren 1994.

DEL 2.
PRIVATISERING - EN MODERN GLOBAL PROCESS

Introduktion

Privatiseringsprocessen har under de senaste decennierna alltmer antagit karaktären av en global process. Över 80 länder har idag program för privatisering (Molz, 1990, s 17). Detta gäller inte enbart välkända exempel i Västeuropa. Även i länder som Turkiet, Mexiko, Nigeria, Bangladesh och Jamaica finner vi program för privatisering (SAF-tidningen, 1988, s 34).

Det verkar som om regeringar på högersidan är mest offensiva när det gäller privatisering (Dagens Nyheter 1988, s 12). Men vi finner även privatiseringsprogram i länder med labourregeringar som t.ex. i Nya Zeeland och Australien (ibid.). I Nya Zeeland är det en högerfalang inom partiet som drivit privatiseringsfrågan hårdast (Statstjänstemannen, 1995). Även socialistregeringen i Spanien privatiserar (SAF-tidningen, 1988).

Även om själva privatiseringen i sig kan betraktas som en global process så är motiven för privatisering något olika i olika länder. I vissa länder betonas t.ex. effektivitetsargumentet starkast. I andra länder betonar man vikten av att försöka skapa en slags 'folkkapitalism' d.v.s. ett folkligt ägande av aktier, som t.ex. i Storbrittannien. En fördelningseffekt av ett sådant ägande blir troligen liten, då det ofta inte är möjligt för låginkomsttagare att ta de risker som är förenade med aktieinnehav.

Det är vanligt att staten sätter restriktioner för att inte få för stora enskilda aktieägare. En stor spridning av små aktieägare kan dock leda till antingen att en förhållandevis liten ägare (med 15 - 25 procent t.ex.) kan få ett avgörande inflytande. En annan konsekvens kan vara att företagsledningen får för mycket makt och kan börja ta sig friheter, t.ex. genom att kraftigt höja de egna lönerna (Statstjänstemannen, 1994 , s 16).

Viktiga samhällsförnödenheter privatiseras

Åtskilliga länders privatiseringar inom vissa gemensamma områden som t.ex. telekommunikation och el ger förutsättningar för skapandet av stora transnationella bolag som får stora möjligheter att kontrollera såväl inhemsk som global marknad. Då ekonomiska intressen överordnas nationella sociala intressen blir följden t.ex. ett minskat intresse av att subventionera konsumenter som t.ex. har låg förbrukning, bor avlägset, är fattiga eller utslagna. Generellt finner vi en tendens till högre taxor efter privatisering jämfört med tidigare (Martin, 1993, s. 111) . En annan tendens internt i bolagen är avsevärt höjda löner för cheferna (ibid.)

Europas privatiserade vattenverk, telefonbolag och elleverantörer är företag med enorma resurser. För att ytterligare expandera och bli konkurrenskraftiga söker de efter utländska mindre monopol i sin egen bransch att ta över. Här kan små länder med avreglerade marknader som Sverige, Belgien eller Österrike riskera att bli 'filialekonomier' (Affärsvärlden, 1994, s 33).

Telekommunikation

Telekommunikationsområdet är mycket expanderande och präglas av en utveckling av transnationella megaföretag. Nya konstellationer och sammanslagningar sker ständigt. Det amerikanska telebolaget AT&T är hittills världens största telebolag. Ett annat stort europeiskt bolag är Unisource som bl.a. äger det svenska Telia samt dess holländska, schweiziska och spanska motsvarigheter. Unisource och AT&T har sedan länge samarbetat när det gäller att förse storföretag i Europa (som Electrolux, Rank Xerox och ABB) med teletjänster. Båda telebolagen ingår dessutom i World Partners där även Japanska KDD och Singapore Telecom medverkar. Unisource planerar nu att ytteligare stärka samarbetsbanden med AT&T genom att bilda ett nytt bolag som skall ägas till 60% av Unisourse och 40 procent av AT&T (Dagens Nyheter, 1994). Detta är ett led i att stärka konkurrensmöjligheterna i Europa i första hand gentemot två andra grupperingar: British Telecom som lierat sig med amerikanska MCI samt franska och tyska telebolag som samverkar med amerikanska telebolaget Sprint.

England privatiserade telekommunikationsområdet under tidigt 1980-tal och skapade i stället två privata transnationella bolag: Cable Wireless och British Telecommunications. Australien, Argentina, Chile, Hongkong, Japan, Mexico, Nya Zeeland och Venezuela har följt samma mönster (Martin, 1993, s 108). Ytterligare ca 26 länder förväntas privatisera telekommunikationsområdet under 1990-talet (Taylor, 1992).

EU-länderna har kommit överens om att släppa telefonitjänsten fri 1998, utom i sydeuropa (Affärsvärlden, 1994, s 41).

Energi

Elmarknaden är sedan några år avreglerad i England, Wales och Norge (Affärsvärlden, 1994, s 41). EU eftersträvar en liberalisering av elmarknaden i Europa. Detsamma gäller även i Nordamerika genom t.ex. NAFTA (North America Free Trade Agreement), (Martin, 1993, s 109).

Även inom elmarknaden finner vi en tendens till en utveckling av stora nya transnationella bolag som följd av nationella privatiseringar. Englands' Powergen är ett sådant exempel. Powergen har nu även Östeuropa som marknad och försöker även få marknadsandelar i tidigare brittiska kolonier i Asien. I England planeras även en privatisering av CEGB (Central Electricity), världens största elmonopol (Affärsvärlden, 1994).

Vattenförsörjning

Ungefär 20 procent av världens befolkning har ej ordnad vattenförsörjning. Ca 1.7 miljarder beräknas sakna ordnade sanitära förhållanden. Man uppskattar att ca åttio procent av sjukdomar (t.ex. kolera) och mer än en tredjedel av alla dödsfall i tredje världen direkt förorsakats av förorenat vatten (Coone, 1992).

> "If the gap between the public interest and global business interests is a gulf in the cases of electricity and telecommunications, in the case of water it is an ocean", (Martin, 1993, s 116).

Engelska regeringen privatiserade vatten- och avloppsservice 1989. Sedan dess har avgifterna ökat (Martin, 1993). I Frankrike är ca 75 procent av färskvattendistributionen privatiserad (Kommunaktuellt, 1993, s 11). Även Argentina har privatiserat sin vattennäring.

Transporter

Transportsystem som vägar och järnvägar privatiseras över hela världen. Privata vägar finansieras ofta med tullar och avgifter. Privatiseringen inom transportnäringen genererar transnationella bolag. Det brittiska bussbolaget Stagecoach har t.ex. tagit över sex andra bussbolag och utökat sin verksamhet bl.a. till Kenya, Malawi, Canada och Kina (Martin, 1993, s 123). Sedan avregleringen har busstaxorna utanför London ökat med ca 12 procent. Antal resenärer har minskat med ca 20 procent. Mindre lönsam lågtrafik har minskat (ibid.).

Hälsa och utbildning

I åtskilliga länder finner vi nedskärningar i de offentliga hälso- och utbildningsprogrammen i samband med en ökad grad av privatisering. Under 1980-talet minskade t.ex. statens hälsobudget med ungefär hälften i delar av Afrika och i flera Latinamerikanska länder (Bennet, 1992, s 97). Privatisering inom hälso- och utbildningsområdena ökar riskerna för en mer ojämlik fördelning av utbudet, d.v.s. de redan välbeställdas möjligheter ökar medan situationen försämras för de redan fattiga och utslagna. Tillgången till sjukvård har dessutom ett drastiskt samband med möjligheterna till överlevnad. Både USAID och världsbanken påverkar en utveckling mot en ökad privatisering av tredje världens hälsosystem (Martin, 1993, s 131).

Konsekvenser av privatisering

I litteraturen som behandlar privatisering finner vi konsekvensbeskrivningar och konsekvensantaganden som antingen grundar sig på teoretiska analyser, på empiriskt härledda konsekvenser eller som en kombination av dessa båda ansatser. Exempel på den förstnämnda ansatsen finner vi t.ex. hos Walker, (1983):

> "The social division of welfare thesis is central to an understanding of why privatisation would widen inequalities. If the public social services are privatised, those who can afford to do so will purchase welfare services in the private market, while those who cannot will have to rely on a residual public sector."(ibid. s 36).

Att det är omöjligt att utfärda allmängiltiga påståenden om vare sig privata eller offentliga institutioner hävdar t.ex. Donahue (1992, s 69).

Det är svårt att finna analyser som tar hänsyn till alla kostnader och intäkter vid privatisering (Whitfield, 1992, s 301)

Alternativ till privatisering

Privatiseringsdebatten har 'satt tummen på' svagheter hos välfärdsstaten som t.ex. bristande effektivitet. En ökad förståelse för komplexiteten i problematiken kan få oss att söka efter mer nyanserade lösningar än att enbart vandra i den enkelriktade privatiseringsfilen.

En massiv onyanserad kampanj och åtgärder för privatisering och ökat marknadstänkande leder lätt till ett lika massivt motstånd och försvar hos de som upplever sig angripna. Talande exempel hämtar vi lätt från t.ex. den brittiska privatiseringsprocessen. De konflikter som uppstår kan förhindra en mer konstruktiv och flexibel analys och självreflektion över den offentliga sektorns roll och uppgifter.

Några alternativ till privatisering som framförs från företrädare för brittisk fackföreningsrörelse (Whitfield, 1992) är

- en bättre planering av offentlig serviceproduktion,
- ökade kvalitetsmätningar och effektivitetsmätningar,
- ökad betoning av utvärdering och utveckling,
- plattare organisationer, utveckling av organisation och arbetsinnehåll mot mer aktivt inflytande från de anställda och fackliga organisationer,
- ökade interna kontrakt mellan olika enheter (t.ex. beträffande servicenivå och kostnader) i stället för kontrakt med privata organisationer,
- ökad kontroll av ledningens arbete och prestationer,
- mer samhällskalkyler där hänsyn tas även till sociala och miljömässiga aspekter och kostnader som bör vägas in inför investeringsbeslut.

All kritik mot den offentliga sektorn är inte oberättigad vilket de flesta väl är medvetna om. En föränderlig omvärld ställer nya krav och skapar nya behov vilket medför krav på flexibilitet och nytänkande även inom den offentliga sektorn. Det blir allt viktigare för medborgaren med en möjlighet till inviduell valfrihet i välfärdssystemet.

Ett ökat användande av marknadsmässiga metoder behöver inte automatiskt innebära en okänslig bortauktionering av den offentliga sektorn. Privatiseringsfrågan är alltför komplex för att kunna hanteras i dikotomier som för eller emot, offentligt eller privat, hävdar Le Grand & Robinson (1983). Vi behöver utveckla nya organisationsteorier och utvärdera dessa empiriskt genom praktiska tillämpningsförsök. Ett exempel på en genomtänkt ansats som söker förena ett ökat marknadstänkande med ett bevarande av viktiga funktioner i den offentliga sektorn är t.ex. Otter & Saltmans (1990) förespråkande av medborgarens valfrihet som styrmedel.

Martin (1993) hävdar att det är mer fruktbart att försöka överskrida dikotomin offentligt - privat än att söka lösningar där den ena eller andra ytterligheten renodlas. Den bästa välfärdslösningen skapas varken om marknaden totalt

underordnas staten eller tvärtom, menar han. Båda ytterligheter negligerar dessutom 'samhället'. I stället bör 'samhället' sättas i fokus, med ideal som demokrati och medborgaranda, där både stat och marknad tjänar samhället. Man bör eftersträva privatiseringslösningar som innebär blandningar av offentligt och privat hellre än totala privatiseringar t.ex. i form av utförsäljning av statliga bolag.

Martin betonar vidare betydelsen av att det s.k. *civila samhället* bemyndigas med ökad makt och resurser för att utföra uppgifter. Även 'den nya högern" använder det civila samhällets mantel som ett *alternativ* till den offentliga sektorn. Martin vill i stället se det civila samhällets möjligheter som *komplement* till den offentliga sektorn.

Martins betoning av det civila samhället innebär även ett värnande av grundläggande demokratiska rättigheter och skyldigheter för medborgarna. Medborgaren bör enligt denna syn ges ökad makt och inflytande. En sådan syn har klara paralleller till Churchmans (1971) 'upplysta allmänhet'. Churchman menar att kunskaper och utbildning bör spridas jämlikt till alla medborgare för att underlätta inflytande och ge möjlighet att fatta genomtänkta beslut. Han anser att man måste ställa individens nytta i relation till samhällets nytta vid bedömning av samhälls-/systemförändringar. Redan Jeremy Bentham var f.ö. inne på liknande tankegångar när han hävdade att det nationella systemet förbättrades om det gav tillfredsställelse till så många individer som möjligt i samhället. Detta försökte han t.o.m. operationalisera genom att utveckla s.k. 'pleasure - pain'-kalkyler.

Det moderna samhället har undertryckt människans naturliga instinkt att ställa krav, hävdar Churchman. Han är kritisk mot ett expertvälde som kan förhindra medborgarnas möjligheter att fatta egna beslut. Han menar att den fundamentala samhällsfrågan är: Var i det totala mänskliga systemet skall frihet tillåtas för individerna? Ett mål bör vara att ge varje individ tillräcklig makt för att täcka elementära önskningar och behov. För att inte vara helt i händerna på experter, vetenskapsmän och politiker behöver vi en välutbildad, välinformerad allmänhet som kan formulera krav på samhället, hävdar Churchman.

Privatisering i några OECD-länder

Följande tabell ger en uppfattning om skillnader i privatiseringsgrad mellan olika europeiska länder:[13]

Tabell 1 Privatiseringsgrad i några europeiska länder

Land	Privatiserings-period	Ack. privatiseringsgrad i procent av genomsnittlig årlig BNP under privatiseringperioden
Frankrike	1983 - 1991	0,9
Italien	1983 - 1991	1,4
Nederländerna	1987 - 1991	1,0
Portugal	1989 - 1991	4,3
Spanien	1986 - 1990	0,5
Sverige	1987 - 1990	1,2
Storbrittannien	1979 - 1991	11,9
Västtyskland	1984 - 1990	0,5
Österrike	1987 - 1990	0,9

Bös (1995) menar att en anledning till de stora skillnaderna i grad av privatisering mellan Storbritannien och Västtyskland är att det i början av 1980-talet fanns en mindre grad av offentligt ägande i Västtyskland jämfört med Storbritannien. Det fanns mindre att privatisera.

Det existerar stora skillnader mellan olika länder samt mellan olika områden inom länderna när det gäller omfattning och fördelning mellan offentligt och privat. Det råder stor brist på jämförande studier. En undersökning som gjordes 1975 i 10 västländer, beträffande fördelning mellan offentligt och privat finansierade utgifter för hälsa, visade att USA ensam representerade ytterligheten där mindre än hälften av kostnaderna för hälsa finansierades av staten (Maxwell, 1981). Den andra ytterligheten representerades av Sverige, Italien och Storbritannien där den övervägande delen av kostnaderna finansierades offentligt. Däremellan befann sig Västtyskland, Frankrike och Canada där utgifterna för

[13] Stevens, B. (1992), "Prospects for Privatisation in OECD Countries", I *National Westminster Bank Quarterly Review*, London, August 1992, i Bös, 1993, s 100.

hälsa till ca tre fjärdedelar var offentligt finansierade, samt Nederländerna och Australien där två tredjedelar var offentligt finansierat (ibid.).

OECD utför vart tredje år en studie som innebär en uppföljning av den offentliga sektorns utveckling i OECD-länderna. Den första studien publicerades 1990 (OECD, 1990) och den senaste 1993 (OECD, 1993). I studierna fokuseras speciellt olika initiativ till förbättningar och förändringar av den offentliga sektorn i de olika länderna. Redogörelsen i detta avsnitt är i första hand hämtad från dessa studier (om ej annat angives).

Ur den senaste studien framgår att den offentliga sektorns storlek och kostnader alltmer ifrågasätts i OECD-länderna. Förändrade sociala krav på den offentliga sektorn samt ekonomiska problem i länderna har bidragit till en debatt om statens roll och omfattning. Alltmer söker man efter lösningar som innebär en ökad komplementaritet mellan stat och marknad. Många länder har infört ett ökat marknadstänkande och marknadsåtgärder i den offentliga sektorn t.ex. genom införande av brukaravgifter, vouchers, franchising och utförsäljning av statliga bolag till den privata marknaden. Man söker öka konkurrensen och valfriheten för medborgarna.

Följande tabell illustrerar omfattningen och inriktningen av speciella iniativ som tagits för att påverka den offentliga sektorn.

Tabell 2 Antal länder som rapporterar speciella reforminitiativ för den offentliga sektorn 1989-1992.

	Antal (n=20)
Införande av marknadsmekanismer	18
Ny roll för centrala ledningsfunktioner	18
Decentralisering	14
Privatisering	10
Begränsning av den offentliga sektorns omfattning	9
Reorganisering av offentliga företag	9
Utveckling av s.k. 'agencies'	7
Spridning av 'central government'	6

(OECD, 1993, tab. 2, s 12).

Det vanligaste sättet att privatisera är införande av marknadsmekanismer. Man försöker på detta vis öka konkurrensen och valfriheten i den offentliga sektorn. Sådana marknadsmekanismer är t.ex.

- skapande av interna marknader
- införande av brukaravgifter
- franchising
- entreprenörskap

I flera länder inrättas s.k. *'agencies'*, d.v.s. enheter som ges stor flexibilitet och ansvar när det gäller att självständigt utföra uppgifter. I England är nu ca hälften (300.000) av alla 'civil servants' anställda i sådana enheter.
Ökade krav ställs *på* de *offentliga företag* som fortfarande finns kvar, när det gäller effektivitet och konkurrensmässighet.

Större satsningar på *ren privatisering*, d.v.s. utförsäljning av tidigare offentliga bolag rapporteras från hälften av OECD-länderna. I Nederländerna har t.ex. hittills 23 bolag privatiserats.

Det är mycket vanligt med reformsatsningar som gäller *decentralisering*. Decentralisering antas bidraga till bättre kvalitet och till en mer effektiv serviceproduktion.

Nästan hälften av länder rapporterar om speciella satsningar för *att begränsa den offentliga sektorns storlek* t.ex. genom reduktion av utgifter samt genom personalminskningar.

Stor uppmärksamhet har ägnats de *centrala ledningsfunktionerna* för den offentliga sektorn. Man satsar mer på övervakning och uppföljning i stället för detaljkontroll.

Nästa tabell belyser fördelningen av speciella reformer som berör ledning av den offentliga sektorn:

Tabell 3 **Fördelning av 'public sector management reform' fördelat på huvudområden.**

	Antal (n=20)
'Human resource management'	2
'Financial resource management'	20
'Responsiveness'	17
'Regulatory management and reform'	16
'Management of I.T.'	16
'Performance management'	15
'Management of policy-making'	12

(OECD, 1993, tab. 3, s 15)

Human resource management - Innebörden av 'human resource management' är t.ex. individuellt utformade anställningskontrakt, individuell lönesättning, aktiv karriärplanering samt betoning på ledarskap och lärande. S.k. 'managerial flexibility' är relaterad till 'human resource management' och innebär en ökad öppenhet mot lösningar som 'line ministries', 'agencies' och för individuella chefsskap.

Financial resource management - 'Financial resource management' innebär en ökad fokusering på ekonomiska resultat och utförande. Chefer ges ökat ansvar

för att uppnå ekonomiska mål och ges dessutom ökad flexibilitet när det gäller att avgöra hur dessa resultat nås.

Responsiveness - Innebörden av 'responsiveness' är att man försöker öka 'genomskinligheten' i organisationen och i rutinerna t.ex. genom att definiera tydliga ansvars- och befattningsgränser samt att förbättra informationsfunktionen.

Regulatory management and reform - Å ena sidan söker man minska den direkta regleringen av ekonomiska beslut samt att reglera villkor för konkurrens. Å andra sidan söker man reglera villkoren för att bevaka sociala åtaganden.

Management of policy-making - Innebörden av 'management of policy-making' är en ökad fokusering på att stärka strategiska funktioner och att försäkra sig om konsistens i de riktlinjer som utfärdas (policy consistence).

Performance management -Med 'performance management' menas en ökad betoning av mål, resultat och kontrakt samt en regelbunden uppföljning (där det dock kan föreligga mätproblem).

Danmark

Den borgerliga regeringen som tillträdde i Danmark 1982 markerade en övergång mot en inriktning på privatisering och modernisering av den offentliga sektorn (Soulié, 1991). Regeringen var en minoritetsregering bestående av fyra partier och uppfattades till en början som ganska svag. Det rådde en hög arbetslöshet och ett stort budgetunderskott (ca 10 procent av BNP 1982) i Danmark. Den nya regeringen lade fram ett privatiseringsprogram där man formulerar förslag till lämpliga privatiseringsområden som rengöring, brandkår samt olika funktioner inom sjukvårdsområdet som lämpliga för privatisering. Dessutom ville man satsa på försök med olika blandningar av offentligt/privat för sammanhängande serviceverksamheter inom bl.a. undervisnings och socialvårdsområdet.

Till att börja med möttes privatiseringsidéerna av ett starkt motstånd bland socialdemokrater och socialister. (Den socialdemokratiska regeringen hade dock börjat propagera för en avbyråkratisering och effektivisering av den offentliga sektorn före regeringsskiftet). Privatiseringsförslagen tillbakavisades

med stor kraft. Man såg privatiseringsförslagen som angrepp på hela välfärdsstaten. Det blev inte möjligt för den borgerliga regeringen att i detta läge driva privatiseringsfrågan vidare utan frågan avlägsnades från dagordningen under slutet av 1983. I stället samlades man kring ett mer modifierat och okontroversiellt moderniseringsprogram för den offentliga sektorn. Man betonade t.ex. frågor som bättre service och ledarutveckling t.ex. Regeringens fiasko med privatiseringspolitiken förklarar Kristensen (1988) med att man lanserade privatisering som ett slagord, innan man rett ut vilken egentlig politik som skulle föras.

Hittills har bl.a. ett stort livförsäkringsbolag (Statsanstalten for Livforsikring) samt 25 procent av aktierna i 'Datacentralen' privatiserats. Andra statliga bolag som omvandlats till aktiebolag (där staten äger aktierna) är 'Giro-Bank', 'TeleDanmark' och 'Köbenhavns Lufthavne'. En mindre andel av aktierna i dessa bolag planeras senare försäljas.

England

Thatchers makttillträde 1979 möjliggjordes bl.a. av den kritik som hon framförde mot att välfärdsstaten i första hand påstods gynna de redan välbeställda (Leonardsen, 1988, s. 227). Thatcher sade sig i stället vilja öka välfärden för de som verkligen behövde det. (Under 1980-talet var det dock enbart de inkomsttagare med högsta lönerna som fick inkomstlättnader). Det första skriftliga angreppet av den konservativa regeringen på den offentliga sektorn kom 1979 (publicerat som ett s.k. White Paper):

> "Public expenditure is at the heart of Britain's present economic difficulties". (Treasury, 1979).

Thatcherregeringens målsättning var ursprungligen att minska de offentliga utgifterna med 4 procent inom en fyraårsperiod. I stället ökades de offentliga utgifterna med ca 10 procent under denna period (ibid, s 230 f). Man hade dock gjort åtskilliga åtstramningsförsök.
Thatcherismen kallas även för 'den nya högern'. I denna 'nya höger' finns inslag av konservatism, liberalism, monetarism, auktoritär populism och repressiv puritanism (ibid. s, 228).

Fram till 1992 är över 46 stora bolag sålda (OECD, 1993, s 180).

Mellan 1980 och 1992 minskade det totala antalet offentigt anställda i England med en fjärdedel (ca 1,6 miljoner) (OECD, 1993, s. 187). Av dessa utgör ca 1,3 miljoner en minskning vid och av nationaliserade bolag. Enligt OECD (1993), har över 930.000 arbeten överförts från den offentliga till den privata marknaden. I de fall där det inte är möjligt eller lämpligt att privatisera så söker man införa ett ökat internt marknadstänkande vilket skriften "Competing for Quality"[14] är ett uttryck för. En stor del av den offentliga verksamheten kom-

[14] Skriften är publicerad av regeringen som ett s.k. "White paper".

mer att organiseras i s.k. 'agencies'. Ca 75 procent av de anställda (civil servants) beräknas här vara anställda.

Nedskärningarna av kommunernas resurser har lett till privatiseringar bl.a. av åldringsvården. Detta är ett av de största problemen, menar Karen Buck som är ansvarig för privatiseringsfrågor, barnomsorg och äldrevård inom Labourpartiet 1988. Hon beskriver hur en del privata ägare driver ålderdomshemmen:

> "Dessa driver ålderdomshemmen som spekulation och säljer dem eller lägger bara helt enkelt ner dem innan de kommunala myndigheterna hinner komma på inspektion. Åldringarna lämnas i värsta fall vind för våg. De har blivit en handelsvara". (Kommunaktuellt, 1988, s 17).

Madsen Pirie är en representant för 'den nya högern' och är chef för Adam Smith Institute i London Han har bl.a. varit rådgivare till Thatchers regering. Pirie beskriver sin syn på privatisering på följande vis:

> "In effect privatisation controls the public sector by gradually replacing it. Thus it offers a "reverese ratchet", a means of systematically reducing the public, government-directed part of the economy. Once a programme is operating successfully outside the state sector, subject to consumer inputs and responding accordingly, it can stay there. Each piece of privatisation can thus permanently diminish the overall scope of state involvement in the economy". (Pirie, M. *Privatization in Theory and Practice*, s 2-3).

Privatiseringen i England har till att börja med utförts mycket 'i tysthet', menar Whilthshire (1988). Man har tagit små steg i taget och undvikit att föra ut privatiseringsbegreppet på ett slagordsmässigt vis. Man har inte officiellt uttalat någon inställning till begreppet eller definierat det (ibid.). Det verkar ändå finnas en bakomliggande strategi som är skickligt genomförd, menar Wilthshire. Att det faktiskt skulle existera en sådan strategi är dock hittills obevisat.

Thatcher-regeringen har hela tiden haft en fientlig inställning till fackföreningar, hävdar Wilthshire. Man antog att privatiseringen skulle vara ett sätt att reducera den fackliga styrkan, speciellt om man dessutom erbjöd de anställda att köpa aktier och andelar i de nybildade privatiserade bolagen. Regeringen har marknadsfört sådana aktieköp till allmänheten och man försöker skapa en slags 'people's capital market', (ibid, s 48). Den s.k. 'folkliga kapitalismen' skall dock tas med en nypa salt, hävdar förespråkare för det brittiska facket (Statstjänstemannen, 1992, s 16). 6 miljoner ägde aktier i de tidigare statsföretagen 1992. Dessa utgjorde dock endast 13 procent av befolkningen. I praktiken var det över- och underklass som köpte aktier.

Whiltshire pekar på några följder av privatiseringen i England:[15]

- Stora ansträngningar har gjorts för att intressera de anställda för delägarskap (t.ex. aktieägande) i bolagen. Detta har i första hand gällt delägarskap i British Telecom.

[15] Resultaten baseras bl.a. på den intervjuundersökning som Whiltshire utförde februari - juli 1986 med över 60 personer som hade anknytning till det brittiska privatiseringsprogrammet.

- Arbetslösheten ökar vid privatiseringen. Man får en ökad press på att uppvisa lönsamhet och rationaliserar genom att t.ex. ha färre anställda.

- Privatiseringen medför ökad byråkrati och kostnader för staten för kontroll av privatiserade bolag.

- Importen har ökat och möjligheterna till tillverkning i England har minskat då myndigheterna släppt på kontrollen av tidigare nationaliserade bolag.

- En kraftig ökning av aktievärdet i samband med nyemissionen vid privatisering ger ökade kapitalvinster för de initierade i affärsvärlden.

- De arbetslösa har fått sämre villkor. De allra sämst ställda har fått behålla sina bidragsmöjligheter till priset av en ökad stigmatisering t.ex. genom behovsprövning (Supplementary Benefits). Man har bedrivit kampanjer mot bidragsmissbruk som riktat sig mot de redan svagaste grupperna som t.ex. ensamstående mödrar och arbetslösa.

- En form av privatisering som har skett under Thatcherregeringen är en ökad betoning av familjens roll och kvinnans uppgifter i hemmen. Möjligheterna till offentlig barntillsyn har t.ex. minskat. Man ger dessutom skatteförmåner för hemmavarande gifta kvinnor som kan överlåta sin avdragsrätt till mannen.

Privatiseringsprogrammet i England har mött hård kritik inte minst från fackföreningshåll (se t.ex. Whietfield, 1992). Whiltshire hävdar att privatiseringsprogrammet även haft en 'dold agenda' där man bl.a. försökt göra medborgarna till 'kapitalister' genom bl.a. ökat aktieägande och förgöra fackföreningarna (ibid, s. 105). Privatiseringsprogrammet har kritiserats för att gynna ett fåtal på bekostnad av det stora flertalet skattebetalare (ibid. s. 105). En del kritiker menar att man 'säljer ut familjesilvret för att kunna köpa livsmedel' (ibid. s. 107). Man pekar på att det saknas beräkningar för bedömning av det ekonomiska utfallet av privatiseringarna.

Frankrike

Regeringen Chirac vann det franska parlamentsvalet 1986 bl.a. på privatiseringsfrågan och fick snabbt igenom en stor privatiseringssatsning. Dessförinnan hade många av dessa företag nationaliserats av Mitterands regering sedan 1981. Ca 9.000 anställda berördes av de nya privatiseringarna. Man sålde ut en hel del framgångsrika företag bl.a. för att förbättra statsfinanserna. Det franska privatiseringsprogrammet är i storlek mätt dubbelt så stort som det brittiska (Affärsvärlden, 1987, s 45).

Mitterand genomförde bl.a. en snabb och mycket långtgående nationalisering av landets banker. Ca 90 procent (40 st) av bankmarknaden ägdes och kontrollerades av staten under denna tid. Bland dessa banker märks tre storbanker som är bland världens 10 - 15 största. På kort sikt kan privatisering av bankerna förväntas bli en god affär för den franska staten. Som 'goda aktieägare' köptes bankerna när makrnaden stod lågt, för att säljas på en expanderande marknad (Affärsvärlden, 1986, s 87).

En grund för Chiracregeringens privatiseringsprogram var bl.a. ett missnöje med statsbolagens starka ställning. Subventionerna till vissa av dessa bolag var påfrestande för statsbudgeten. Privatiseringen i Frankrike hade tre mål: att reducera statsbudgeten från subventioner till statsbolagen, att utveckla den ekonomiska och finansiella ställningen för de kvarvarande statsbolag samt att använda börsen för att bredda aktieägendet (Suominen 1989:17). Vid privatiseringen ville den franska staten behålla en stor del av kontrollen över företagen. En enskild aktieägare skulle inte få köpa mer än 5 - 10 procent av aktiekapitalet. Regeringen ville även förbehålla sig rätten till s.k. 'gyllene aktier', d.v.s. en form av vetorätt när det gäller köp eller friställningar (Affärsvärlden, 1986, s 559). Inga utländska ägare skulle få äga mer än 20 procent av kapitalet i ett franskt statsföretag (Statstjänstemannen 1992, s 17). EG har sett på detta med ogillande och uppfattar det som diskriminering av utländska intressen.

Det har blivit allt vanligare med gigantiska reklamkampanjer i samband med privatiseringar i Frankrike. Inför utförsäljningen av CGE (Compagnie Générale d'Electricité) satsade t.ex. den franska multinationella telekommunikations- och industrikoncernen ca 45 miljoner franc på en sådan kampanj (Betts, 1987, s 26f). TV-kampanjen beskrivs som en blandning av Jules Vernes och Steven Spielbergs science fiction (ibid.). I kampanjen framhävs speciellt de berömda snabbtågen TGV (Train à grande vitesse) och Minitel-terminalerna. Privatiseringen i Frankrike beskrivs som "ett genombrott för den folkliga kapitalismen" (Affärsvärlden, 1987, s 45).

De franska kommunerna är mycket små och fler än övriga Europa tillsammans (Kommunaktuellt, 1993, s 9). Det har alltid varit vanligt att anlita entreprenörer eftersom de små kommunerna saknar mycket egen kompetens. De har dock aldrig haft någon skyldighet att ta det lägsta anbudet. Det är vanligt att anta anbud som är ca 20 procent dyrare än det billigaste.

Ca 75 procent av färskvattendistributionen i Frankrike ombesörjs av privata företag (Kommunaktuellt, 1993, s 11). Andelen fortsätter att öka. Marknaden domineras av två stora bolag General des Eaux och Lyonnaise des Eaux som nu börjar expandera även utomlands (ibid.). Dessa bolag får långa kontrakt på upp till 30 år (Kommunaktuellt, 1993, s 9).

Bland statsföretag som privatiserats märks t.ex. elektronikföretaget CGE samt Byggmaterialföretaget Saint Gobain. En del av försäljningsintäkterna från privatiseringen har använts för att rusta upp resterande statsföretag. Den största delen har dock använts för att försöka minska budgetunderskottet. Andra större bolag som skall privatiseras är förlagshuset Haras, oljebolaget Elf-Aquitaine, elektronikföretaget Thompson, aluminiumproducenten Péchiney, kemiföretaget Rhone-Poulenc och datorföretaget Bull (Affärsvärlden, 1987, s 45 ff).

Enligt fackförbundet CGT har 10 000-tals tidigare statstjänstemän blivit av med sina arbeten som en följd av privatiseringen (Statstjänstemannen, 1992, s 17).

Norge

Även i Norge kan 1980-talet karakteriseras som 'höyrebölgens år'. Idéer om privatisering och avreglering fick gehör. Idéerna har ännu ej omsatts i någon större skala (Bogen & Langeland, 1989, s. 157). Det finns en stark legitimitet för välfärdsstaten i Norge, men det har framförts en del kritik mot effektiviteten i den offentliga sektorn, t.ex. byråkratikritik.

Under den borgerliga regeringsperioden 1981 - 1986 lanserades privatisering som en kampfråga för de borgerliga partierna (Bogen & Langeland, 1988, s. 5). Förslag till privatiseringar gällde t.ex. televerket, statliga tryckerier, matsalar, statliga laboratorier, Statens Jordundersökelser och Raufoss Ammunisjonsfabriker (Källström, 1985, s 22).

1986 övertog Arbeiderpartiet regeringsmakten igen och man fortsatte i den borgerliga regeringens fotspår när det gällde krav på privatisering. De fackliga organisationerna YS, LO och akademikerna är samtliga motståndare till privatiseringen (ibid.). Man befarar att de som hårdast kommer att drabbas är kvinnor, handikappade och lågavlönade.

Enligt en intervjuundersökning som utfördes av Scan-Fact i juni 1988 (med ett landsrepresentativt urval av ca 1.000 personer) fann man ingen särskilt hög grad av uppslutning för en privatisering. Ungefär lika många vill satsa på att förnya den offentliga sektorn som de som vill privatisera. Inställningen till den offentliga sektorn och till privatisering skiljer sig dock åt i olika grupperingar. De som är mest positiva till privatisering sympatiserar ofta med Höyre eller Framskrittspartiet, de tjänar bra och arbetar ofta i den privata sektorn.

Nya Zeeland

Nya Zeeland betraktades länge som en välfärdsstat som i mycket liknade det svenska samhället. Demokrati och välfärd växte tidigt fram. Nya Zeeland var t.ex. det första land i världen som gav kvinnan rösträtt (1893). Före 1984 hade landet den tredje högsta levnadsstandarden i världen. I dag hamnar man på 22:a plats.

Labourpartiet vann valet 1984 efter att ha fått ett starkt folkligt stöd. Strax efter regeringstillträdet lade högerfalangen inom partiet fram ett systemskifteprogram 'The new right' som handlade om nedskärningar och privatiseringar. Den facklige ordföranden för PSA (Nya Zeelands största fackförbund 'Public Service Association') karakteriserar detta som en 'politisk kupp' som i princip genomfördes över en natt (Statstjänstemannen, 1995). Facken hann inte reagera på detta program innan det var infört.

Som ett led i detta program har regeringen sedan 1988 sålt ut ett trettiotal företag för totalt ca 95 miljarder kronor. Bland försålda företag är t.ex. telebolaget Telecom som såldes till amerikanska intressen. Personalstyrkan har minskats med 16.000 anställda sedan dess. Flygbolaget 'Air New Zeeland' såldes till Australien. Även järnvägen 'New Zeeland Rail' privatiserades. I samband med detta skars en tredjedel av personalstyrkan ned.

Flera banker har privatiserats närmast i tur står det statsägda radio- och TV-företaget. Dessutom är en avreglering av postmarknaden att vänta. Troligen kommer även vissa fängelser att privatiseras (ibid.).

Nya Zeeland är ingen välfärdsstat längre, hävdar facket (ibid.). En fjärdedel av landets barn lever idag under fattigdomsstrecket. Regeringen har starkt skurit ned inom den sociala sektorn. Arbetslösersättningen är ungefär en tredjedel av lönen. Ofta har man en karensperiod på sex månader för att erhålla arbetslöshetsunderstöd.

Tidigare var Nya Zeeland ett land med en mycket stark fackföreningsrörelse och med en mycket hög anslutningsgrad. Under de senaste fyra åren har dock antalet fackliga medlemmar mer än halverats, bl.a. beroende på den nya arbetsrättsliga lagstiftningen 'Employment Contracts Act' (ECA) där fackets roll helt utdefinierats.

Sverige

Det borgerliga regeringstillträdet 1991 i Sverige inleddes med en massiv kampanj för privatisering. Näringsminister Per Westerberg kom att bli en ivrig förespråkare. Regeringen skriver i en motion från januari 1991 att staten inte ska äga företag utan bara ange ramarna för näringslivets verksamhet. I januari 1991 tillsattes en privatiseringskommission[16] under ledning av Curt Nicolin. På programmet fanns förslag till privatisering av 35 företag som 1990 sysselsatte ca 2,5 procent av totalt antal sysselsatta i Sverige (Statstjänstemannen, 1992, s 11). Stora delar av våra naturtillgångar (skog-, gruv- och stålindustri, elkraft och kommunikationer) skulle säljas ut. På längre sikt ville man privatisera posten och SJ m.m.

För att kunna sälja ut de svenska affärsverken måste dessa först bolagiseras. Vattenfall blev sålunda 1992 ett helägt statligt bolag. (Man behåller dock en organisation för storkraftsnätet i affärsverksform, i statlig ägo). Under 1992 - 1993 bolagiserades även Domänverket och Televerket. I dag har Sverige en av världens friaste telemarknader (Affärsvärlden, 1994, s 42). Sverige är först i världen med att försöka avreglera järnvägstrafiken. Man är även pionjär inom postområdet. Inget annat land tillåter konkurrens när det gäller kärnverksamheten d.v.s. brevutdelning (City Mail) (ibid., s 33).

Många privatiseringsidéer som prövas i Sverige kommer från England, Tyskland och Frankrike. "Idéerna har varit i säck innan de kommer i påse" (Kommunaktuellt, 1993, s 10).

---

[16] Inga löntagarrepresentanter fanns med i kommissionen.

Svenska Industriförbundet är pådrivande när det gäller att framföra krav på nedskärningar av den offentliga sektorn (se t.ex. Normann, 1991). Man hävdar att det befintliga välfärdssystemet ställer orimliga krav på den industriella basen. Industriförbundet har bl.a. ordnat konferenser för att påverka Sverige mot ett s.k. systemskifte. Vidare försöker man påvisa positiva erfarenheter från andra länder där man t.ex. privatiserat och infört marknadslösningar. Som ett led i detta arbete för man fram en bild av ett Sverige som står sig allt sämre, med internationella mått mätt. Sverige halkar enligt denna beskrivning efter.[17][18]

Den socialdemokratiska regering som efterträdde den borgerliga 1994 avskaffade direkt privatiseringskommissionen.

USA

I USA är den offentliga sektorn av tradition relativt liten. Telekommunikation, flygtransporter och eldistribution har länge varit privat (Financial World, 1993, s 31). Ändå sker nu en snabb privatisering av befintliga tillgångar.

Privatisering i USA är vanligast på den lokala nivån, i städerna. På den federala nivån är privatiseringen en etablerad policy hos Reaganadministrationen. 1982 tillsattes "Federal Property Review Board" vars uppgift var att privatisera tillgångar ägda av federala myndigheter. Presidentens "Private sector Survey on Coast Control (PPSS) utfärdade rekommendationer om privatisering som skulle ge 28,4 billioner dollar i intäkter under tre år (ibid.).

Enligt en studie som utfördes 1992 har nästan hälften av USA:s största städer ökat antal utförsålda servicefunktioner varje år med en faktor på 10 sedan 1988. Den största ökningen av service privatisering har gällt underhåll, reparationer, social service och offentligt arbete. En populär variant av privatisering är att sälja ut ungefär en tredjedel av en viss funktion och behålla resterande del under offentlig kontroll.

Postförmedlingen är till stora delar privatiserad i USA, även om detta inte gäller privata brev. Förmedlingen av paket sker däremot dubbelt så mycket av privata bolag som av offentligt ägda bolag. Den privata paketdistributionen uppges ha lägre taxor, snabbare förmedling och ca 80 procent lägre skaderisk än den offentliga postservicen. Inom fängelsevården prövas olika privata alternativ. Man säljer ut verksamheter som t.ex. matdistribution. I Houston i Texas finns ett privat fängelse som rymmer 350 bäddar. Man håller ca 35 procent lägre kostnader än offentliga fängelser.

Många större städer i USA som t.ex. Los Angeles, Houston, Miami, Indianapolis och New York har överlåtit åt privata entreprenörer att sköta sophanteringen.

---

[17] I boken "Nydaning av den offentliga sektorn. Lärdomar från utlandet" (Normann, 1991) medverkar bl.a. författaren Madsen Pirie som bl.a. varit rådgivare till Thatcher-regeringen och Robert W. Poole som varit rådgivare i privatiseringsfrågor till Vita Huset. Medverkande kommentatorer i boken är bl.a. dessutom Bo Södersten.

[18] Jämför avsnitt 1.3.3. "Vetenskapliga kontroverser".

Ca 27 procent av alla skolskjutsar med buss är privatiserade. En stor andel av lokalbussar och järnvägar är privatiserade.

Brandförsvaret är privatiserat i hög utsträckning. Det finns 17 privata bolag i 14 stater.

Alla stora städer i USA har privatiserat delar av eller hela parkunderhållet.

Fackliga företrädare i USA är mycket kritiskt inställda till privatisering (Financial World, 1993, s 35):

> "Municipal unions look upon privatization as the biggest threat they've encountered in the 70 years or so of their existence". (ibid.)

Den fackliga anslutningsgraden är idag lägre än någonsin.

Västtyskland

Västtyskland har en kommunal organisation och status som är ganska lik den svenska. Debatten och utvecklingen är också lik den i vårt land.

Hittills har privatiseringen i Västtyskland rört delar av avfallshantering, bostadsförsörjning och sociala inrättningar (Kommunaktuellt, 1993, s 9). Under slutet av 80-talet introducerades beställar - utförarmodellen i en del fall. Inom va-området har sju kommuner i förbundsstaten Niedersachsen bedrivit uppmärksammade försök. Avloppsverk planeras, finansieras och drivs av privata företag under en period av ca 20 - 30 år varefter anläggningarna övergår i kommunalt ägo. Denna lösning anses gynna låga drifts- och underhållskostnader, men har inte fått någon stor spridning.

Privatisering i östländerna

Privatiseringsprocessen i östeuropa skiljer sig i många avseenden från den privatisering som sker i väst.[19] På relativt kort tid försöker man genomföra en storskalig privatisering. Många förutsättningar som existerar i väst, saknas i öst. Detta gäller t.ex. en fungerande kapitalmarknad, fysisk infrastruktur, marknadsekonomisk kultur och kompetens m.m. Det är givet att effektivitet här kommer till korta om vi jämför med förhållandena i väst.

I Sovjet började liberaliseringen och uppmuntringen av nya företagsetableringar runt 1985 genom 'perestrojkan'. De nya reformerna hade dels sin grund i en ökad strävan efter självständighet för republikerna dels hade de en grund i den bristande ekonomiska effektiviteten om vi jämför med de förhållanden som råder i väst. Två viktiga planer utvecklades 1990: Det var dels Shatalin-planen (med ett 500-dagarsprogram) dels 'Ryzhkovplanen' (som även kallas 'Government Plan'). Shatalinplanen innebar en långtgående spridning av ansvar och inflytande till republikerna. I 500-dagarsprogrammet utvecklas en plan för institutionalisering av ett slags kapitalistiskt system. Under de första hundra dagarna planerar man att utveckla lagar som reglerar privat ägande, man planerar försäljning av mindre statliga bolag samt att skapa en aktiemarknad och andra finansiella institutioner. Under de därefter följande 150 dagarna planeras privatiseringen fortlöpa. En del avregleringar görs. Bolagen i den offentliga sektorn åläggs hårdare krav på ekonomisk avsättning. Dessutom utvecklas bl.a. arbetslöshetsunderstöd och andra sociala ersättningar. Steg 3 betecknas som en stabiliseringsperiod där avreglering och privatisering fortsätter.

Enligt Shatalinplanen beräknas ca 70 procent av den tidigare statliga kontrollen över ekonomin överlåtas till marknaden. Även den senare s.k. Gorbachovplanen fortsatte stödja utvecklingen av en marknadsekonomi (om än i lugnare takt). Republikernas makt stärks ytterligare. Det ryska systemet är på väg mot en slags statskapitalism till skillnad mot en ren marknadskapitalism, hävdar Arrow & Phelps (1993). Staten kommer fortfarande att behålla stor kontroll över större företag samtidigt som privat ägande av såväl egendom som kapital och aktier blir vanligt.

Frågor som rör privatiseringsmetoder ägnas för närvarande stor uppmärksamhet i Sovjet. Olika metoder kan t.ex. vara lämpliga för privatisering av stora resp. små företag samt olika branscher. Små företag bedöms enklast kunna säljas ut. Större företag försöker man ofta först att 'korporatisera' d.v.s. göra en uppdelning av ägarskapet i ett antal andelar (aktier), där varje aktie är lika mycket värd och som sedan bjuds ut till försäljning till fasta priser.

Eftersom penningtillgången i Sovjet är knapp tillämpar man vid försäljning av aktier till medborgarna även användandet av s.k. 'vouchers', d.v.s. en slags

[19] Innehållet i detta avsnitt bygger huvudsakligen på Baldassarri, Paganetto & Phelps (1993) där annat ej anges.

parallell valuta. Vouchers kan delas ut till alla vuxna i befolkningen och medger köp av aktier under en specificerad period (ofta ca två år). Den största meningsskiljaktigheten rör frågan om bolag skall säljas till fast pris eller till högstbjudande.

Såväl i Ungern, Polen som Tjeckoslovakien pågår en 'reprivatisering' av tidigare nationaliserade bolag, vilket bemötts av såväl kritik som öppet motstånd i länderna. Många har svårt att se det rättvisa i att tidigare ägare återfår sin egendom efter så lång tid som ca 40 år. Nästan alla större företag i Tjeckoslovakien nationaliserades mellan 1948 - 1955, medan ca 70.000 mindre bolag exproprierades mellan 1955 och 1961. Tjeckoslovakiens aktuella privatiseringsprogram 'Law on Large Privatization' ger de tjeckiska medborgarna rätten till 'vouchers' för aktieköp i en del företag som skall privatiseras.

Ungerns 'Three Year Program' som formulerades 1990, förespråkar ett uppbyggande av privat ägande, företag och organisationer som förekommer i mer utvecklade marknadsekonomier.

Privatisering i utvecklingsländerna

Även i de s.k. utvecklingsländerna sker en omfattande privatisering.

Följande lista visar omfattningen av utvecklingsländer[20] med privatiseringsprogram 1987:

Diagram 2 Utvecklingsländer med privatiseringsprogram

Bangladesh	Belize	Bolivia
Brasilien	Kamerun	Central Amer. Rep.
Chile	Kina	Columbia
Costa Rica	Cote d'Ivoire	Dominik. Rep.
Egypten	Fidji	Gambia
Ghana	Granada	Guinea
Honduras	Indonesien	Irak
Jamaica	Jordanien	Libyen
Malawi	Malaysia	Mali
Mexico	Marocko	Mozambique
Nepal	Niger	Nigeria
Pakistan	Papua Nya Guinea	Peru
Filippinerna	Rwanda	Sao Tome E Principe
Senegal	Sierra Leone	Somalien
Sri Lanka	Thailand	Togo
Tunisien	Turkiet	Uganda
Västra Samoa	Zaire	Zambia

(Molz, 1990, s 18).

Stora multinationationella bolag är pådrivande faktorer i denna privatiseringsprocess (ibid. s 17).

Brasilien

I Brasilien planerar president Cernando Collars regering att sälja två tredjedelar av Brasiliens statsägda bolag inom fem år. I samband med denna privatisering beräknas neddragningar av statligt anställda från 800.000 till 200.000 (Molz, 1990, s 21). Med hjälp av privatiseringar hoppas man reducera den s.k. 'hyperinflationen' och uppnå en bättre ekonomi för landet. Under den senaste tolvmånadersperioden hade man en inflation på ca 500 procent. För att påskynda privatiseringsprocessen försöker man skifta tidigare utlandsskulder

[20] Kriteriet för att medtagas på listan är att landets BNP per capita understiger 2.000 US-dollar 1987 (Molz, 1990, s 18)

statliga företag som privatiseras Dessa andelar (privatization certificates) förmedlas av bankerna.

Man ställer stora förhoppningar till kommande privatiseringar. Brasiliens ekonomiminister Miss Zelia Cardesa de Mello uttrycker förhoppningarna på följande vis:

> "The goal is to privatize everything that can be privatized". (Molz, 1990, s 21).

Karibien

Dominica[21] som ligger i Karibien blev självständigt från England 1978. Dominica har ca 81.000 invånare. Sedan självständigheten från England har Dominica ett handelsavtal med England som garanterar ett högt pris på bananer vilket är en anledning till att den största delen av Dominicas jordbruksmark används för bananplantager. En följd av detta är att man nödgas importera en stor del av andra viktiga baslivsmedel.

Landets regering leds av Eugenia Charles. Man har under 1980-talet emottagit stora lån från världsbanken, Internationella valutafonden och USA:s biståndsbyrå AID.[22] 1981 erbjöd t.ex. IMF ett lån på 11 miljoner USA-dollar mot att Dominica inriktade sin politik mot en ökad privatisering och mer import. Sedan 1985 betalar Dominica tillbaks mer till IMF än vad landet får i lån.

Från AID erhöll Dominica bl.a. 1,7 miljoner USA-dollar för att privatisera bananindustrin samt ytterligare ca 30 miljoner USA-dollar för att bygga ut elnätet och bygga vägar. Rubin Phillips som är ansvarig för AID's stöd uttrycker målet med stödet på följande vis:

> "Vi måste hålla regeringar som är välvilligt inställda vid makten tillräckligt länge för att befästa privatiseringen". (Afee, 1990, s 36).

AID ställde hårdare villkor för gåvorna än vad IMF gjorde för sina lån. Dominica måste t.ex. använda pengarna för att gynna USA, t.ex. genom att köpa varor och tjänster från amerikanska företag. 1985 ställdes än hårdare villkor från AID i samband med långivning. Nu måste regeringen hårdare kontrollera tillväxten av reallöner. Som en följd av detta godkände regeringen lagar som tillät företagare att anställa arbetare utan hänsyn till fackliga avtal. AID krävde vidare en minskning av antal statsanställda. 30 procent av de anställda i det statliga vattenverket friställdes. Därefter privatiserades verket. Detsamma gällde andra statliga verk som kraftföretag och byggföretag. Priserna på vatten och el höjdes. Skattesystemet förändrades principiellt så att de fattiga fick betala mer och de rika mindre, jämfört med tidigare. De allra fattigaste befriades dock från skatt.

---

[21] Innehållet i detta avsnitt bygger huvudsakligen på Afee, 1990, s 3.

[22] Se även avsnitt 1.3. "Vem vill privatisera?".

Stora nedskärningar gjordes inom hälsovård, utbildning och sociala tjänster. Mellan 1978 och 1987 minskade antalet barn i skolan med 23 provent samtidigt som landets befolkning ökade med ca 10 procent. Antalet sjukhussängar minskade under samma period med 21 procent.

Avslutande reflexioner

Utvecklingen av transnationella företag minskar de nationella staternas suveränitet, vilket bl.a. kan förstärka kraven på privatisering i de enskilda länderna. En starkt bidragande förutsättning för utvecklingen av transnationella bolag kan antas vara utvecklingen av informationsteknologin. De snabba och omfattande informationsutbyten som kan göras via informationsteknologin har möjliggjort en mer nätverksorienterad organisering av produktionsenheter. Geografisk placering av olika enheter har starkt minskat i betydelse. Stora transnationella bolag kan flytta delar av sin produktionsapparat närmre de naturresurser som skall exploateras, närmre den arbetskraft som har efterfrågad kompetens och närmre de nationer och arbetskraft som är fördelaktig ur ekonomisk synvinkel. Tidigare var en sådan organisering betydligt svårare p.g.a. de kommunikationsproblem som då skulle uppstå.

Avslutningsvis vill jag utifrån detta resonemang närma mig frågan om den framtida demokratiska utvecklingen (eller bristen på en sådan). Är privatisering en välfärdslösning? Värnar de transnationella företagen om en utveckling av demokratin? Kan informationsteknologin bidra till en demokratisk utveckling? I myten om informationssamhället ligger en vision om en ökad demokratisk utveckling. Nya teknologiska hjälpmedel som t.ex. interaktiv television antas t.ex. komma till användning för ett ökat demokratiskt deltagande hos medborgarna. Den politiska processen ses här som en slags gigantisk telekonferens. Att denna myt är helt orealistisk pekar bl.a. Winner (1989) på. Ökad tillgång till elektroniska hjälpmedel behöver ej korrespondera med ett ökat engagemang i politiska frågor. Utvecklingen pekar snarare på det motsatta förhållandet. (Det finns undersökningar som pekar på en nedgång i valdeltagande i samband med utbredningen av TV-tittandet. Detta förklaras med en minskning av de rent personliga kontakterna mellan politiker och väljare.)

Informationsteknologins påverkan på de existerande sociala maktrelationera är troligen i stället konkurrerande och förstärkande. De som redan har makt får denna makt förstärkt. De som redan utövar kontroll får ytterligare möjligheter

Avslutande reflexioner

Utvecklingen av transnationella företag minskar de nationella staternas suveränitet, vilket bl.a. kan förstärka kraven på privatisering i de enskilda länderna. En starkt bidragande förutsättning för utvecklingen av transnationella bolag kan antas vara utvecklingen av informationsteknologin. De snabba och omfattande informationsutbyten som kan göras via informationsteknologin har möjliggjort en mer nätverksorienterad organisering av produktionsenheter. Geografisk placering av olika enheter har starkt minskat i betydelse. Stora transnationella bolag kan flytta delar av sin produktionsapparat närmre de naturresurser som skall exploateras, närmre den arbetskraft som har efterfrågad kompetens och närmre de nationer och arbetskraft som är fördelaktig ur ekonomisk synvinkel. Tidigare var en sådan organisering betydligt svårare p.g.a. de kommunikationsproblem som då skulle uppstå.

Avslutningsvis vill jag utifrån detta resonemang närma mig frågan om den framtida demokratiska utvecklingen (eller bristen på en sådan). Är privatisering en välfärdslösning? Värnar de transnationella företagen om en utveckling av demokratin? Kan informationsteknologin bidra till en demokratisk utveckling? I myten om informationssamhället ligger en vision om en ökad demokratisk utveckling. Nya teknologiska hjälpmedel som t.ex. interaktiv television antas t.ex. komma till användning för ett ökat demokratiskt deltagande hos medborgarna. Den politiska processen ses här som en slags gigantisk telekonferens. Att denna myt är helt orealistisk pekar bl.a. Winner (1989) på. Ökad tillgång till elektroniska hjälpmedel behöver ej korrespondera med ett ökat engagemang i politiska frågor. Utvecklingen pekar snarare på det motsatta förhållandet. (Det finns undersökningar som pekar på en nedgång i valdeltagande i samband med utbredningen av TV-tittandet. Detta förklaras med en minskning av de rent personliga kontakterna mellan politiker och väljare.)

Informationsteknologins påverkan på de existerande sociala maktrelationera är troligen i stället konkurrerande och förstärkande. De som redan har makt får denna makt förstärkt. De som redan utövar kontroll får ytterligare möjligheter till kontroll i stället. Det är de redan stora bolagen och organisationerna som kan exploatera de möjligheter till kontroll, kommunikation och informationsåtkomst som informationsteknologin medger.

Både utvecklingen av informationsteknologin och dess bidrag till utvecklingen av transnationella företag, som ytterst drivs av starka kapitalintressen, sätter press på en global privatiseringsprocess. Att denna utveckling mer leder till ett välstånd för ett fåtal, än ett flertal, verkar uppenbart.

Källor

Afee, K. Mc. (1990): "Utvecklingsmodell för Karibien. Privatisering förvärrar fattigdom". I *Kommentar* (6), s 34 -39.

Affärsvärlden (1986): "Chirac privatiserar bankerna", *(23)*, 81-87.

Affärsvärlden (1986): "Många hinder på privatiseringsvägen", (1986), 27 aug. *(35)*, 59-61.

Affärsvärlden (1987): "Privatiseringsvågen i Frankrike. Ett genombrott för den folkliga kapitalismen". *(19)*, s 45, 47.

Affärsvärlden (1994): "Monopolkapitalisterna öppnar sina käftar", *(41)*, s 41

Arrow, K.J. (1993): "Proposed Reforms of the Economic System of Information and Decision in the USSR. I Baldassarri, M., Paganetto, L., & Phelps, E.S. *Privatization Processes in Eastern Europe. Theoretical Foundation and Empirical Results.* Rom: St. Martin's Press.

Baldassarri, M., Paganetto, L., & Phelps, E.S. (1993): *Privatization Processes in Eastern Europe. Theoretical Foundation and Empirical Results.* Rom: St. Martin's Press.

Barnekov, T., Boyle, R., & Rich, D. (1989): *Privatism and Urban Policy in Britain and the United States.* Oxford University Press.

Bennet, S. (1992): "Promoting the private sector: a review of developing country trends", i*Health Policy and Planning*, vol 7, No 2.

Berger, P. & Luckman, T. (1979): *Kunskapssociologi.* (Orig. titel: "The Social Construction ofReality"). (ALMA-serien 101), Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Betts, P. (1987): "Franska staten satsar på säljreklam. Privatisering av CGE föregås av jättelik PR-kampanj". I *Tempus (22)*, s 26-27.

Bogen, H. & Langeland, O. (1988): *Offentlig eller privat? Om privatisering og grensen for offentlig ansvar.* Oslo: FAFO.

Bogen, H. & Langeland, O. (1989): *Privatisering eller förnyelse? Holdninger till velferd, byråkrati og private lösninger.* Oslo: FAFO-rappport 87.

Brunsson, N. & Hägg, I. (1992):. *Marknadens makt.* Stockholm: SNS Förlag.

Bös, D. (1995): "Privatization in Europe: A comparison of approaches". I *Oxford Review of economic policy, (9)*, n 1, spring, 95-111.

Carlsson, B.E. (1988): "Hela världen privatiserar". I *SAF-tidningen (34)*, 32 - 33.

Churchman, C.W. (1971): *The design of inquiring systems.* New York: Basic Books.

Coone, T. (1992): "Worldwide water supply drying up", *Financial Times*, Jan. 29.

Dagens Nyheter (1988): "Statliga företag till salu vid regeringsskifte. 'Höstrea' ger börsen glädjefnatt. De borgerliga partiernas förslag om utförsäljning av statliga företag". 31 juli, A2 s 12.

Dagens Nyheter (1994): "Telia närmar sig telejätte i USA", 9 dec. s 1 (Del: Arbete)

Donahue, J.D. (1992): *Den svåra konsten att privatisera.* SNS Förlag.

Financial World (1993): "Psst, Wanna Buy a Bridge?". Aug 3, 31-33.

Grundén, K. (1995): *Den offentliga sysselsättningens storlek. En inventering av några statistikkällor.* Arbetsrapport nr 6, Göteborgs Universitet: CEFOS.

Israel. J. (1994): *Klappjakt på välfärden.* Stockholm: Ordfronts förlag.

Kommunaktuellt (1988):

Kommunaktuellt (1993): "Det är likadant i England, Tyskland och Frankrike - Privata företag tar över kommunaltekniken". *(24)*, 26 aug. s 10-11.

Kristensen, O.P. (1988): "Alliancer og konflikter i forbindelse med privatisering", I Bogen, H. &Langeland, O. (red.) (1988): *Offentlig eller privat? Om privatisering og grensen for offentlig ansvar.* FAFO-rapport nr 078, s 224-266.

Källström. C. (1985): "Ingen norsk statstjänsteman går säker idag". I *Statstjänstemannen, (17)* s 22.

Le grand, J., & Robinson, R. (red.) (1983): *Privatisation and the Welfare State.* London: George Allen & Unwin.

Lindholm, Å. (1994):. *The economics of technology-related ownership changes.* Ak. doktorsavh. Chalmers Tekniska Högskola Ny serie 0346-718X; 1062)

Leonardsen (1988): "Velferdspolitikken under Thatcher - idealer og realiteter", i Bogen, H. & Langeland, O. (red.) (1988): *Offentlig eller privat? Om privatisering og grensen for offentlig ansvar.* FAFO-rapport nr 078, s 224-266.

Lundqvist, Lennart J. (1991): "Privatisering - varför och varför inte?", i Rothstein, B (red). *Politik som organisation,* s 208-230. Stockholm: SNS Förlag.

Martin, B. (1993): *In the public interest? Privatisation and Public Sector Reform.* London Zed Books Ltd (in association with Public Services International, Frankrike).

Maxwell, R., J. (1981): *Health and Wealth.* London: Heath.

Molz, R. (1990): "Privatization in developing countries", I *Columbia Journal of World Business.* Spring, summer, (25:17-24).

OECD (1992*): Public Management: OECD Country Profiles.* Paris: PUMA.

OECD (1993): *Public Management Developments.* Paris: PUMA, OECD.

Otter, C. von, Saltman, R. (1990): *Valfrihet som styrmedel.* Stockholm: Arbetslivscentrum.

Reich, R., B., (1994): *Arbetsmarknad inför 2000-talet.* Stockholm: SNS Förlag.

Rombach, B. (1991): *Det går inte att styra med mål!* Lund: Studentlitteratur.

SIF. (år saknas). *Privatisering av statliga företag. Vad klubben bör tänka på vid privatisering av statligaindustriföretag.*

Statstjänstemannen. (1995): "Systemskiftet i Nya Zeeland. En attack mot facket och välfärden". *(3),* 19-25.

Suominen, I. (1989): *"Privatiseringsprocessen i Europa och hos oss".* I Ekonomiska Samfundets tidskrift, *(42),* 3, 169-178.

Taylor, P. (1992): "Radical changes in the global marketplace", i "International Telecommunications survey", *Financial Times,* Oct. 15.

Treasury (1979*): The Government Expenditure Plans 1979/80 to 1982/83, Cmnd 7439.* London: HMSO.

United Nations. (1992): Legal Aspects of Privatization i Industry. Geneve.

UNDP (1992): United Nations Development Programme "Human Development Report". New York.

Walker, (1983): The Political Economy of Privatisation. I Le grand, J., & Robinson, R. (1983). (red.*). Privatisation and the Welfare State.* London: George Allen & Unwin.

Whiltshire, K. (1987): (2:a utg.). *Privatization the British Experience: an Australian Perspective.* Melbourne: Committee for economic development of Australia & Longman Cheshire.

Whitfield, D. (1992): *The Welfare State. Privatisation, Deregulation, Commercialisation of Public Services: Alternative Strategies for the 1990s.* London: Pluto Press.

Vikbladh, I. (1987): "Privatisering i Frankrike". I *Ekonomiska samfundets tidskrift, (2),* 129-134.

Vogelsang, I. (1988): "Deregulation and Privatization in Germany". I *Journal of Public Policy,* (8), 195-212.

World Bank (1992): *Privatization. The Lesson of Experience.* Washington, April.

Tidigare publicerade arbetsrapporter i CEFOS-serie:

Kommunmedborgarundersökningen 1991. Undersökningsdesign, urval, datainsamling, marginalfördelningar och bortfall. Folke Johansson, Lars Olof Lorentzon och Lars Strömberg 1/1993

Inventering av 28 kommuners organisationsförändringar. Pilotstudie våren 1993. Roger Haglund och Tomas Jaktling 2/1993

Befolkningens geografiska spridningsmönster. Den strategiska faktorn i det kommunala beställar-utförar konceptet. Olof Moen 3/1993

Kontrakt eller förvaltning - förening eller gemenskap. Idéer och värdemönster i debatten om kommunerna och välfärden. Mats Dahlkvist och Urban Strandberg 4/1994

Samhällets omsorgsstruktur under förändring. Politiska beslut som initierar rörelser mellan omsorgsformer i fyra kommuner. Vicki Johansson 5/1994 (Lic uppsats)

Den offentliga sysselsättningens storlek i OECD-länderna. En inventering av några statistikkällor. Kerstin Grundén 6/1995

CEFOS - Centrum för forskning om offentlig sektor, vid Göteborgs universitet, inrättades 1991 och utgör en del av statsmakternas långsiktiga satsning på mångvetenskaplig grundforskning om den offentliga sektorn.

CEFOS skall initiera och befrämja forskning om den offentliga sektorns ledning, styrning, organisation, finansiering och utvärdering särskilt på lokal och regional nivå. Förnyelse av den offentliga sektorn står i fokus för forskningen.

CEFOS stödjer större forskningsprojekt inom följande tre programområden:
- Den offentliga sektorn i ett makroperspektiv
- Den offentliga sektorns inre organisation
- Den offentliga sektorn och medborgarna

CEFOS idé är att samla forskare/forskargrupper från olika discipliner till samarbete i en gemensam forskningsmiljö.

Arbetsrapporter från CEFOS beställes hos:
Centrum för forskning om offentlig sektor
Pilgatan 19A
411 22 GÖTEBORG

Tel 031- 773 4142
Fax 031- 773 4480